

tussen Duin & Dijk

Natuur in Noord-Holland, Jaargang 16

1 ● 2017

Mee-eters en waakhonden

*Profiteren smienten
tijdens het foerageren van
meeuwen en ganzen?*

● Smienten en stormmeeuw.
Tekening: Jos Zwarts.

Iedereen die 's winters wel eens door het open polderland rijdt, ziet ze: smienten. Kleine, kleurige eendjes die in groepen op grasland grazen. Het eten van gras en klein zijn is geen gelukkige combinatie. Omdat gras niet erg voedselrijk is, moet er veel en lang worden gefoerageerd, tot 15 uur per etmaal, om aan de energiebehoeften te voldoen. Klein zijn levert ook nog een ander probleem op. De kans dat

het land, om verder te grazen. Ook meeuwen is dat gedrag van smienten opgevallen. Vaak staan er één of enkele meeuwen midden in de groep alert mee te kijken en positie te kiezen in de groep. Al die trappende pootjes van grazende smienten maken insectenlarven (vooral van dansmuggen en langpootmuggen) en spinnetjes zichtbaar en door de trilling van de grond komen wormen naar boven.

Ook meeuwen is dat gedrag van smienten opgevallen

je door een predator wordt gepakt, is veel groter dan bijvoorbeeld bij ganzen. Smienten gedragen zich daarom altijd nerveus en foerageren in dichte groepen. In een groep zijn meer ogen aanwezig zodat ze vossen en slechtvalken eerder in de gaten hebben. Daarnaast verkleint een groep het risico van ieder individu afzonderlijk om gegrepen te worden.

Mee-eters

Smienten kunnen zich snel over korte afstanden verplaatsen, zich bij het minste gevaar terugtrekken in nabij liggend water en als het gevaar voorbij is snel weer terugkeren naar

We weten dat meeuwen specialisten zijn in foerageren op plaatsen waar grondverzet plaats vindt. Denk bijvoorbeeld aan de ploegende boer met een sliert meeuwen achter de tractor. Maar hier hebben meeuwen, meestal kokmeeuwen of stormmeeuwen, dat veel subtielere grondverzet dat wij nauwelijks waarnemen, weten te ontdekken. Het dicht op elkaar foerageren schijnt voor meeuwen aantrekkelijk te zijn. In de meeste ganzengroepen is de foerageerafstand tussen de individuen groter, waardoor er altijd wel meeuwen in de periferie van de groep staan mee te kijken, maar

die profiteren minder nadrukkelijk van de opwoeling of trilling van de grond en richten hun gedrag daar ook niet duidelijk op in. Summers (1992) nam hetzelfde spiedende gedrag van kok- en stormmeeuwen ook waar bij een grote groep rotganzen in het kustgebied van Norfolk in Engeland. Ze voegden zich bij rotganzen die op tarwe, koolzaad en grasland graasden binnen de bedijking. De gewoonte van rotganzen om dat te doen, was toen nog van zeer recente datum. Voor die tijd foerageerden ze op het wad, op zee gras en zeesla, maar omdat dat verdween, hadden ze hun foerageerterrein naar het binnenland verplaatst, zoals dat in ons land ook is gebeurd. Op het wad waren nooit meeuwen in de groepen rotganzen te zien, maar hier foerageerden ze vlak achter de dicht bij elkaar grazende voorhoede. Naar het einde van de groep was de ganzendichtheid geringer en nam het aantal meeuwen af. De meeuwen vlogen langzaam over de groep op een hoogte van één tot drie meter om de grond af te zoeken. Kennelijk levert de gewoonte om dicht bij elkaar te foerageren het

● Groep smienten met meeuwen. Foto: Piet Zomerdijk.

meest op voor de meeuwen. Het is een goed voorbeeld van commensalisme, een situatie waarin de ene soort, in dit geval de meeuw voordeel heeft van de ander, de smient of de rotgans die daar geen enkel nadeel van ondervindt. Het is vergelijkbaar met spreeuwen en kwikstaarten die voedsel zoeken in door koeienpoten omgewoelde grond.

Waakhonden

Het is trouwens de vraag of de smienten ook geen voordeel hebben van de rondkijkende meeuwen. De mee-etende meeuw is tegelijkertijd een waakhond. Hierdoor kunnen de smienten ongestoord en langer aaneengesloten foerageren. De foerageeractiviteit van de smient neemt tegen het einde van de winter toe, omdat de energiebehoeften voorafgaand aan de voorjaars trek naar de broedgebieden groter worden. Daarbij kunnen 'waakhonden' van belang zijn, omdat daardoor de eigen afweging tussen foerageren en predatiegevaar in het voordeel van het eerste wordt beslist. In dat geval zou het mutualisme zijn, waarbij sprake is van een interactie waarvan beide soorten voordeel van hebben. Smienten maken vaker gebruik

van de aanwezigheid van andere vogelsoorten om de predatiekansen te verkleinen en meer aandacht aan foerageren te kunnen besteden. Jacobsen & Ugelvik (1984) stelden vast dat smienten dichtbij de kust vaak in grasland werden aangetroffen tussen wulpen en scholeksters. Steltlopers zijn vroege waarschuwers, waardoor de foerageerefficiëntie van de smient kon toenemen. Vooral de woerden profiteerden hiervan, omdat die als taak hebben het vrouwtje in staat te stellen zo ongestoord mogelijk te laten grazen. Het foerageren van smienten is altijd sterk afhankelijk van de aanwezigheid van water in de nabijheid. Larsen (1996) zag dat ze vaak op de kwelder foerageerden zonder dat er water in de buurt is. Dat gebeurde alleen als ze voedsel zochten tussen brandganzen. Het leek erop dat ze de afhankelijkheid van water inruilden voor de waakzaamheid van de grotere soort, waarbij ze hun beschermingsmechanisme tegen aanvallen van predators (nabijheid van water) afwegen tegen een vergrote kans op ontdekking van de predator door hun grotere soortgenoten. Ook hier kunnen we het vaak zien, vooral na de eerste nachtvorsten,

als open water verdwijnt. Smienten foerageren dan vaak verder dan normaal van open water tussen grauwe ganzen en brandganzen. Vaak blijven ze doorgrazen, als hun grote broers al op het punt staan weg te vliegen. Tussen grote groepen Kievieten en goudplevieren in het najaar en de vroege winter vertonen smienten ook vaak dergelijk gedrag. Ze foerageren dan in kleinere groepjes en maken slim gebruik van de waakzaamheid van die rustende of foeragerende steltlopers.

Piet Zomerdijk
pieter.zomerdijk@planet.nl

Literatuur

- JACOBSON, O.W. & M. UGELVIK. 1994. Effects of presence of waders on grazing and vigilance in breeding wigeon. *Animal Behav.* 47: 488-490.
- LARSEN, J.K. 1996. Wigeon *Anas penelope* offsetting dependence on water by feeding in mixed-species flocks: a natural experiment. *Ibis* 138: 555-557.
- SUMMERS, R.W. 1992. Gulls associating with flocks of Brent Geese *Branta bernicla* on farmland. *Wildfowl* 43: 96-98.